

Forslag

til

Lov om forskningsråd.

Fremsat den 28. februar 1968 af *undervisningsministeren*.

§ 1. Til fremme af dansk forskning oprettes et forskningsråd for hvert af følgende områder: Naturvidenskaberne, de humanistiske videnskaber, samfundsvidenskaberne, lægevidenskaben samt jordbrugs- og veterinærvidenskaberne.

§ 2. Det er forskningsrådenes opgave

1. at være rådgivende i forskningsanliggender for offentlige myndigheder og efter anmodning for offentlige samt i det omfang, rådene bestemmer, for private institutioner og virksomheder,
2. som grundlag for denne rådgivningsvirksomhed at tilvejebringe en oversigt over den samlede forskningsvirksomhed og at følge udviklingen inden for dansk og udenlandsk forskning, uddannelsen af forskere, det internationale forskningssamarbejde samt Danmarks deltagelse heri,
3. at støtte dansk forskning og dansk deltagelse i internationalt forskningssamarbejde i henhold til derom indgivne andragender,
4. at tage initiativ til forskningsopgaver, som det skønnes påkrævet at søge løst, herunder ved internationalt samarbejde,
5. i gensidigt samarbejde samt i samarbejde med myndighederne, offentlige og private forskningsinstitutioner at virke for en samordning af den danske forskningsindsats, herunder i forbindelse med dansk deltagelse i internationalt forskningssamarbejde.

Stk. 2. Til dækning af udgifterne ved forsk-

ningsrådenes virksomhed bevilges de fornødne beløb på de årlige bevillingslove som rådighedssummer, således at de i enkelte år uforbrugte beløb overføres til senere anvendelse.

§ 3. Hvert forskningsråd består af mindst 10 og højst 15 medlemmer, der beskikkes af undervisningsministeren.

Stk. 2. Et flertal af medlemmerne af hvert forskningsråd skal være forskere, og mindst en tredjedel af medlemmerne skal beskikkes efter indstilling af de fakulteter eller fagråd ved de højere læreanstalter m. v., hvortil de højeste uddannelser inden for det pågældende område er henlagt.

Stk. 3. Rådernes forretningsorden skal godkendes af undervisningsministeren.

§ 4. Der oprettes et Forskningsrådenes Centraludvalg, der består af en repræsentant for hvert af de i § 1 nævnte forskningsråd og en repræsentant for Atomenergi-kommissionen, Danmarks teknisk-videnskabelige Forskningsråd, Statens teknisk-videnskabelige Fond og for Rask-Ørsted Fondet. Undervisningsministeren kan bestemme, at også enkelte styrelser og andre end de nævnte institutioner skal være repræsenteret i udvalget.

Stk. 2. Udvalgets medlemmer beskikkes af undervisningsministeren.

Stk. 3. Udvalgets forretningsorden skal godkendes af undervisningsministeren.

§ 5. Forskningsrådenes Centraludvalg har til opgave

1. at behandle sådanne spørgsmål, som har betydning for forskningsrådene som helhed, herunder at drøfte de årlige budgetforslag fra forskningsrådene,
2. at medvirke til den i § 2, nr. 5, nævnte samordning,
3. at virke for, at den forskning, der henhører under flere forskningsråd eller berører grænserne for forskningsrådenes områder, bliver tilgodeset.

§ 6. Undervisningsministeren fastsætter nærmere regler om beskikkelse af medlemmer af forskningsrådene og Forsknings-

rådenes Centraludvalg samt om rådenes og udvalgets virksomhed og regnskabsaflægelse.

§ 7. Loven træder i kraft den 1. oktober 1968.

Stk. 2. Lov nr. 215 af 7. juni 1952 om oprettelse af Statens almindelige Videnskabsfond ophæves. Undervisningsministeren fastsætter nærmere regler om afvikling af de dispositioner, der er truffet af bestyrelsen for det nævnte fond.

Stk. 3. Forslag om revision af loven fremsættes for folketinget senest i folketingsåret 1972-73.

Bemærkninger til lovforslaget.

Almindelige bemærkninger.

1. Indledning.

Forskning i videste forstand må ifølge sagens natur finde sted under højst forskellige forhold og i mangfoldige sammenhænge. Universiteterne og de højere læreanstalter, der varetager den højeste uddannelse og således giver den uddannelsesmæssige baggrund for forskningen, må for på tilfredsstillende måde at bestride uddannelsesopgaverne drive en betydelig forskning. Tillige finder forskningsvirksomhed i betydelig grad sted uden for de højere uddannelsesinstitutioner enten i særlige forskningsinstitutter — offentlige eller private — eller i det private erhvervsliv.

Den seneste udvikling inden for videnskaben har i flere henseender ført til afgørende ændringer med hensyn til grundforskningens placering i samfundet. Ikke blot inden for naturvidenskaberne, men også inden for de sociale og humanistiske videnskaber må arbejdet i stigende grad organiseres i institutter og arbejdsgrupper. Løsningen af mange forskningsopgaver forudsætter på grund af disses komplicerede natur et stadigt større samarbejde mellem forskere inden for tilgrænsende, undertiden fra forskellige videnskabsgrene. Der bliver for mange nye områder behov for kostbart apparatur og højt kvalificeret administration, ligesom grundforskningens betydning for den anvendte videnskab kræver et udvidet samarbejde mellem de forskellige videnskabsgrene. Da grundforskningen således kræver større investeringer og får mere direkte betydning for samfundet,

arbejder man i alle lande med højt udviklet videnskab på at finde nye former for samarbejde mellem aktivt arbejdende forskere, administration og bevillende myndigheder.

I 1950'erne har man med dette formål i alle skandinaviske lande oprettet statslige videnskabsfonde (i Norge og Sverige benævnt forskningsråd), hvor fordelingen af de midler, der stilles til rådighed for fri forskning uden for rammerne af de bestående institutioner, er overladt til videnskabsmænd, valgt af fakulteter og videnskabelige selskaber. I Norge og Sverige har disse forskningsråd også mulighed for at tage selvstændigt initiativ til ny forskning og til at oprette særskilte „forskertjenester“, medens dette ikke er tilfældet med Statens almindelige Videnskabsfond.

2. Eksisterende danske fonde m. v.

a. *Statens almindelige Videnskabsfond* oprettedes ved lov nr. 215 af 7. juni 1952, hvori der senere er foretaget ændringer vedrørende det bevillingsmæssige grundlag for fondets virksomhed, senest ved lov nr. 81 af 10. marts 1966 (bilag 1). Bestemmelserne om fondets virksomhed, fondsbestyrelsens sammensætning og regnskabsaflægelse er fastsat ved kongelig anordning nr. 254 af 24. juni 1952 med senere ændringer, senest ved anordning nr. 86 af 14. marts 1963. Disse ændringer har udelukkende refereret sig til sammensætningen af fondets enkelte kommissioner og bestyrelsen, og der har således ikke tidligere været foretaget nogen egentlig revision af

bestemmelserne om fondets organisation, kompetence og opgaver.

Fondet virker til fremme af dansk videnskabelig forskning, navnlig på grundvidenskabernes område uden hensyn til den pågældende forsknings tilknytning og har som sin øverste ledelse en bestyrelse, bestående af repræsentanter for centraladministrationen og et medlem af hvert af fondets 5 kommissioner for henholdsvis naturvidenskaberne, de humanistiske videnskaber, samfundsvidenskabernes, lægevidenskab og veterinær- og jordbrugsvidenskabernes. Disse kommissioner, der hver for sig består af videnskabsmænd fra det pågældende videnskabelige fagområde, behandler og afgiver til bestyrelsen indstilling vedrørende de til fondet indkomne ansøgninger om midler af fondets bevillinger.

Udover at træffe afgørelser vedrørende de indkomne ansøgninger påhviler det bestyrelsen at holde sig i stadig og nær kontakt med andre fonde og institutioner, der yder støtte til videnskabelige arbejder, herunder Carlsbergfondet, Rask-Ørsted Fondet og Danmarks teknisk-videnskabelige Forskningsråd for dermed at sikre koordinering af de pågældende institutioners og fondets virksomhed. Bestyrelsen afgiver en årlig beretning om fondets virksomhed til folketinget og de ministerier, som er berørt af fondets virksomhed.

I den for fondet gældende anordning er fastsat visse retningslinier for fondets støtte, der alene kan ydes på grundlag af de fra videnskabsmænd eller videnskabelige institutioner indkomne ansøgninger, idet det ikke tilkommer fondets administration at give anvisning på særlige forskningsopgaver.

Baggrunden for oprettelsen af Statens almindelige Videnskabsfond var forståelsen af det ønskelige i at etablere mulighed for statsstøtte til almen videnskabelig forskning, idet man måtte erkende, at denne længe — trods betydelig støtte fra private fonde, herunder specielt Carlsbergfondet og amerikanske fonde, hvis støtte dog nu er væsentlig reduceret — havde haft utilstrækkelige midler til rådighed, således at man var ved at sakke agterud for de kulturlande, man plejede at sammenligne sig med. Den almene støtte skulle supplere den støtte, der allerede blev ydet af det i 1946 oprettede teknisk-videnskabelige forskningsråd og af det i 1919 oprettede Rask-Ørsted Fond, hvis støtte specielt var og fortsat er begrænset til dansk videnskabelig virksomhed i forbindelse med mellemfolkelig forskning.

b. Ved lov nr. 194 af 30. marts 1946 oprettedes et *teknisk-videnskabeligt forskningsråd* under Akademiet for de tekniske Videnskaber. Rådet skulle medvirke til fremme og samordning af den teknisk-

videnskabelige og erhvervsøkonomiske forskning til gavn for dansk erhvervsvirksomhed. Rådets virksomhed indskrænkede sig i det væsentlige til at yde tilskud i henhold til individuelle ansøgninger.

Ved lov nr. 243 af 10. juni 1960 som ændret ved lov nr. 169 af 11. maj 1966 omdannedes det teknisk-videnskabelige forskningsråd til et egentligt forskningsråd under betegnelsen *Danmarks teknisk-videnskabelige Forskningsråd* og med den opgave „at følge den tekniske og erhvervsøkonomiske forskning med henblik på at fremme og samordne den danske indsats på disse områder til gavn for samfundet og dets erhverv“. Medens denne del af formålsbeskrivelsen stort set svarede til formålsbestemmelsen for det teknisk-videnskabelige forskningsråd, fremhævedes som noget nyt, at Danmarks teknisk-videnskabelige Forskningsråd skulle være såvel rådgivende som initiativtagende over for regeringen og offentlige myndigheder, ligesom det skulle kunne rådgive andre i det omfang, disse måtte ønske det. I den siden forskningsrådets oprettelse forløbne tid har rådet bevilget betydelige beløb til fremme af forskning inden for området, særlig ved ydelse af driftstilskud til laboratorier og institutter m. v. samt til Dansk Teknisk Oplysningstjeneste, der har til opgave at formidle oplysningsarbejde om teknisk forskning og dens resultater og styrke samarbejdet mellem erhvervslivet og forskningen. Forskningsrådet har endvidere taget initiativ til oprettelse af Statens Lånefond for Erhvervsforskning, jfr. lov nr. 169 af 11. maj 1966.

Samtidig med oprettelsen af Danmarks teknisk-videnskabelige Forskningsråd oprettedes *Statens teknisk-videnskabelige Fond* med den opgave at støtte den tekniske og dertil knyttede naturvidenskabelige og erhvervsøkonomiske forskning. Fondet skulle som de øvrige statslige fonde alene kunne yde støtte i henhold til individuelle ansøgninger, jfr. herved de for fondets virksomhed i kongelig anordning nr. 406 af 20. december 1960 fastsatte retningslinjer, hvoraf fremgår, at fondet inden for sit område yder støtte til stort set samme formål som Statens almindelige Videnskabsfond.

Statens teknisk-videnskabelige Fond er ligesom videnskabsfondet organiseret med en bestyrelse, der træffer afgørelse vedrørende ansøgninger om støtte af fondets midler efter indstilling fra fondets 8 kommissioner, der repræsenterer hver sit faglige underområde og er sammensat af repræsentanter for universiteterne, visse af de højere læreanstalter og Akademiet for de tekniske Videnskaber.

Baggrunden for fondets oprettelse var et ønske om fra rådets virksomhed at udskille uddelingen af stipendier og støtte til forskningsopgaver, således

at rådet kunne koncentrere sig om sine øvrige opgaver.

c. *Rask-Ørsted Fondet*, der er oprettet ved lov nr. 555 af 4. oktober 1919, virker til støtte for dansk videnskab i forbindelse med mellemfolkelig forskning. Fondet yder støtte til videnskabelige foretagender på internationalt plan, hvori Danmark tager del, til etablering og opretholdelse af kontakt mellem danske og internationale videnskabelige organisationer, oversættelse af danske videnskabelige værker til hovedsprogene og udgivelse af tidsskrifter på hovedsprogene. Endvidere ydes støtte til indkaldelse af udenlandske forskere som foredragsholdere, udenlandske forskeres ophold her i landet samt til danske forskeres deltagelse i møder, kongresser m. v. i udlandet. Fondets bestyrelse er sammensat af repræsentanter for folketinget, centraladministrationen, universiteterne og visse højere læreanstalter, Videnskabernes Selskab og Carlsbergfondets direktion.

3. *Forskningens Fællesudvalg (FFU).*

Efter forslag fra Universitetsadministrationsudvalget af 1962 i dets betænkning I — nr. 365 af 1964 — om den højere undervisnings og forskningens administrative organisation etablerede regeringen den 1. oktober 1965 et organ, Forskningens Fællesudvalg, der ud fra almene synspunkter skulle være rådgivende for regering og folketing i forskningsanliggender. Det nævnes udtrykkeligt i udvalgets kommissorium, at det skal kunne tage initiativ med hensyn til forskningsorganisationens hensigtsmæssige opbygning, herunder også med henblik på eventuel oprettelse af nye forskningsråd og -fonde i det omfang, behov herfor findes at foreligge, eller ved ændring af de regler, som gælder for de allerede etablerede råds og fondes virksomhed.

Det er i øvrigt en af FFUs væsentligste opgaver ud fra en belysning af den samlede forskningssituation at rådgive med henblik på statens indsats på forskningsområdet som helhed og indsatsens fordeling på de forskellige forskningsfelter.

I FFU er forskningen, erhvervslivet og centraladministrationen repræsenteret, men dets medlemmer er personligt udpegede og ikke beskikkede som repræsentanter for de respektive områder.

Tilsvarende organer er oprettet i et overvejende flertal af de lande, hvor forskningen er af betydning, således i alle de øvrige nordiske lande.

4. *Forslag om oprettelse af forskningsråd.*

Et forskningsudvalg for natur- og lægevidenskab, nedsat af de lægevidenskabelige og de matematisk-

naturvidenskabelige fakulteter ved universiteterne i København og Århus, det grundvidenskabelige fagråd ved Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, fagrådet for de almene videnskaber ved Danmarks tekniske Højskole samt Videnskabernes Selskab, afgav i maj 1965 et forslag om omdannelse af den lægevidenskabelige og den naturvidenskabelige kommission under Statens almindelige Videnskabsfond til forskningsråd. Baggrunden for udvalgets forslag var, at man i de pågældende kommissioner havde følt det som et stort savn, at fondet ikke officielt har noget mandat til at virke som rådgivende instans for administrative og bevillende myndigheder og til at tage selvstændigt initiativ.

Efter at undervisningsministeriet havde indhentet udtalelse om forslaget fra de berørte universiteter og læreanstalter, fonde m. v., herunder Statens almindelige Videnskabsfond, og efter at disse overvejende havde kunnet tiltræde forslagets bærende idé om oprettelse af statslige forskningsråd, har forslaget været behandlet af FFU. Under dets behandling af sagen har også den samfundsvidenskabelige kommission og kommissionen for de humanistiske videnskaber under Videnskabsfondet indsendt forslag om oprettelse af forskningsråd for disse områder, ligesom Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole har foreslået oprettelse af et veterinær- og jordbrugsvidenskabeligt forskningsråd og -fond. På dette grundlag har FFU ført en række forhandlinger om organisation af forskningen, herunder med landbrugsministeriet, Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole og Danmarks teknisk-videnskabelige Forskningsråd.

FFU har herefter udarbejdet et lovforslag om forskningsråd med dertil knyttede bemærkninger m. v. Nærværende lovforslag bygger på det af FFU udarbejdede forslag, hvorefter der søges oprettet 5 forskningsråd, som skal virke inden for hvert sit område af forskningen. Forslagets gennemførelse vil medføre ophævelse af loven om Statens almindelige Videnskabsfond og gøre visse af kommissionerne under Statens teknisk-videnskabelige Fond overflødige. Som baggrund for forslaget fremfører FFU bl. a., at det under de i dag herskende forhold for forskningen er en yderst påkrævet, men vanskelig opgave at samordne forskningsvirksomheden og at udøve en rådgivende virksomhed over for de besluttende myndigheder med henblik på den offentlige støtte til forskningen. Det er ikke muligt og heller ikke ønskeligt, at det offentlige påtager sig enhver forskningsopgave, men det er påkrævet, at det offentlige er orienteret om forskningens udvikling inden for alle sektorer, således at den nødvendige baggrund gives for en vurdering af, hvorledes og

i hvilket omfang den offentlige forskningsvirksomhed og den offentlige støtte til privat forskning bør sættes ind. Et konsultativt system, der giver organer for afgrænsede forskningsområder mulighed for en bedømmelse af den pågældende forsknings tarv, og som også kan tage hensyn til forskningens forbrugers behov, er derfor i dag en realitet i de fleste lande, hvormed Danmark i henseende til økonomisk udvikling og forskningsniveau lader sig sammenligne.

En rådgivning af det offentlige på grundlag af et af disse organer indsamlet oversigtsmateriale ville imidlertid ikke være en tilstrækkelig forholdsregel til en tilfredsstillende imødekommelse af forskningens behov. Forskningens ekspansive udvikling og de vanskeligheder, der er forbundet med en vurdering på længere sigt af den mest hensigtsmæssige fordeling af forskningsindsatsen på den offentlige og private sektor, gør det ønskeligt at etablere en ordning, der tillader en hurtig og smidig, undertiden forsøgsræssig imødekommelse af opstående behov. Ved siden af den rådgivende virksomhed bør forskningsrådene derfor være bemyndiget til inden for en rådighedssums rammer at tage initiativ til at gennemføre påtrængende forskningsopgaver, som ikke naturligt henhører under bestående forskningsinstitutioner, eller som af finansielle og andre årsager ikke ellers lader sig realisere ved disse institutioner.

Det er af afgørende betydning for forskningens trivsel, at man sættes i stand til smidigt at imødekomme opdukkende behov for iværksættelse af forskningsprojekter. Ofte vil der være brug for midlertidigt at styrke igangværende forskning ved offentlige eller private forskningsinstitutioner, og der bør også være mulighed for at kunne iværksætte et midlertidigt samarbejde mellem forskere inden for beslægtede discipliner, idet forskningens udvikling i udstrakt grad er afhængig af en kombination af indsatser på forskellige områder. Det er vanskeligt at give en udtømmende beskrivelse af forskningsrådenes initiativtagende virksomhed, men hovedvægten må lægges på beføjelser som de nævnte. Såfremt en af et forskningsråd iværksat forskning synes at burde etableres under mere permanente former, må spørgsmålet om den pågældende forsknings overførsel til bestående forskningsinstitutioner tages op. Man har dog ikke ment at burde fastsætte tidsmæssige grænser for forskningsrådenes administration af de forskningsopgaver, rådene af egen drift har taget op. Den her beskrevne initiativtagende og bestyrende virksomhed ligger også inden for forskningsrådenes muligheder i de lande, hvor sådanne råd eller tilsvarende organer er oprettet, og

erfaringerne fra disse lande, herunder Sverige og Norge, har været positive.

Det skal ikke alene være forskningsrådenes opgave at skabe mulighed for iværksættelse af projekter, men rådene bør også følge det igangsatte arbejde og bringe det til ophør, når den pågældende forskningsopgave er løst, eller når forskningsresultaterne ikke længere står i et rimeligt forhold til den økonomiske og personelle indsats. Det er en meget væsentlig opgave for forskningsrådene at være årvågne i så henseende og sørge for den smidigst mulige anvendelse af de rådene betroede midler. Man vil dermed på længere sigt, hvor større midler kanaliseres gennem rådene, også til bestående forskningsinstitutioner, kunne opnå en mere smidig administration af midlernes fordeling, end tilfældet er under den gældende bevillingsprocedure, der forpligter den pågældende administration til en fastlagt anvendelse af midlerne, hvorved alternativet er en fortsættelse — der vil kunne være mindre begrundet — eller en fortabelse af bevillingen. Frem for alt bliver det forskningsrådenes opgave, hver på sit felt, at føle sig ansvarlig for den videnskabelige aktivitet. Såfremt den fornødne sagkundskab til bestridelse af alle disse opgaver ikke findes repræsenteret i rådene selv, må disse have frihed til at betjene sig af fornøden sagkundskab udefra. Sådant sagkundskab vil eventuelt kunne være repræsenteret i særlige af rådene nedsatte udvalg, der får til opgave at følge enkelte forskningsprojekters gennemførelse.

Sammenfattende kan det siges, at forskningsrådene vil kunne varetage en række betydningsfulde opgaver, som man hidtil har savnet hjemmel til at kunne tage op i Statens almindelige Videnskabsfonds kommissioner. Som eksempler herpå kan nævnes rådgivning over for offentlige myndigheder, igangsættelse af forskning inden for nye områder, der endnu ikke dyrkes på normal måde ved læreanstalterne, samt faglig vurdering af dansk deltagelse i internationale forskningsprojekter eller forskningsorganisationer.

Det har på et tidligt tidspunkt været overvejet, om man sideløbende med oprettelsen af forskningsråd skulle bibeholde de nuværende kommissioner under Statens almindelige Videnskabsfond, hvorved der ville fremkomme en organisationsform svarende til den for den teknisk-videnskabelige forskning gældende, nemlig et fond (Statens teknisk-videnskabelige Fond) og et råd (Danmarks teknisk-videnskabelige Forskningsråd). En sådan organisationsform forudsætter imidlertid, at det antal forskere, der må inddrages i arbejdet, vil være større, end hvis råds- og kommissions(fonds-)arbejdet holdes samlet, ligesom det vil være af stor betydning

for rådets virksomhed, at dets medlemmer gennem arbejdet med de konkrete ansøgninger får et omfattende kendskab til forskningsvirksomheden inden for rådets område. Endvidere har den nævnte organisationsform med råds- og fondsfunktion samlet i ét organ vist sig at fungere hensigtsmæssigt i de øvrige skandinaviske lande.

Man har derfor, uanset at den nævnte adskillelse har vist sig hensigtsmæssig inden for det teknisk-videnskabelige område, ikke ment at burde foretage en tilsvarende deling af opgaverne mellem råd og fonde inden for de mere grundvidenskabeligt betonedede forskningsområder. Dette udelukker selvsagt ikke, at der af de enkelte råd kan nedsættes særligt sagkyndige udvalg o. lign. med henblik på gennemgang af ansøgninger.

Det af FFU fremsatte forslag til oprettelse af forskningsråd har været til udtalelse hos de berørte universiteter, læreanstalter og fonde m. v. Fra alle sider har man stort set udtrykt tilslutning til princippet om indførelse af forskningsråd til afløsning af kommissionerne under Statens almindelige Videnskabsfond.

5. Økonomiske konsekvenser.

Det er forbundet med store vanskeligheder at bedømme, hvor store bevillinger der bør stilles til rådighed for forskningsrådene i de første år efter deres oprettelse. For den del af bevillingerne, der skal reserveres til såkaldte fondsfunktioner, kan man tage sit udgangspunkt i de beregninger, Statens almindelige Videnskabsfond har udført med henblik på forbruget i finansårene 1968-69 og 1969-70. Hertil må lægges de forventede udgifter, der er et resultat af overførselen til forskningsrådene af de fondsopgaver, der hidtil har været varetaget af Statens teknisk-videnskabelige Fonds kommissioner for de tekniske hjælpe- og grænsevidenskaber, for jordbrugets industrier og for erhvervsøkonomien. For forskningsrådenes øvrige opgaver savner man et grundlag for omkostningsvurderingen, men der vil uden tvivl netop inden for dette område blive behov for voksende bevillinger. Inden for flere naturvidenskabelige områder er udgifterne i forbindelse med nødvendige apparaturanskaffelser ofte meget betydelige. Det vil være naturligt enten at kanalisere bevillingerne til sådanne anskaffelser gennem forskningsrådene, eller på anden måde at give forskningsrådene indseende med bevillingernes anvendelse, da der herved kan skabes mulighed for flere institutters samarbejde om anvendelsen af kostbart apparatur samt for dets rationelle udnyttelse. Antagelig vil der som følge af forskningsrådenes øgede muligheder for ydelse af

bevillinger af den pågældende karakter indtræde en vis reduktion i statsudgifterne i forbindelse med ekstraordinære finanslovbevillinger til offentlige forskningsinstitutioner m. v.

Det er tanken at oprette et fælles sekretariat for centraludvalget og forskningsrådene. Sekretariatsopgaverne bliver meget omfattende, og betydningen af et rimeligt udbygget sekretariat med en kvalificeret ledelse kan vanskeligt overvurderes. Selv om det enkelte forskningsråds virksomhed er meget varieret, vil det administrative arbejde dog være ret ensartet fra forskningsråd til forskningsråd, og det må derfor betragtes som en rationel løsning at etablere en fælles administration, der også kan betjene centraludvalget og bidrage til den fornødne koordination af rådernes arbejde.

FFU har indstillet, at der for finansårene 1968-69, 1969-70 og 1970-71 stilles en samlet bevilling til rådighed på henholdsvis ca. 26 mill. kr., ca. 41 mill. kr. og ca. 61 mill. kr., fordelt på følgende måde:

	Finansåret		
	1968-69 mill. kr.	1969-70 mill. kr.	1970-71 mill. kr.
Til fondsopgaver	22	27	30
Til opgaver i øvrigt	3	13	30
Sekretariat og honorarer	1,1	1,2	1,5
Rådighedsbeløb i alt	26,1	41,2	61,5

De 26 mill. kr., der foreslås stillet til rådighed i finansåret 1968-69, modsvares af besparelser på 13 mill. kr. og ca. 1 mill. kr. hidrørende fra de bevillinger, der ved undervisningsministeriets forslag til finanslov for nævnte finansår er stillet til rådighed for henholdsvis Statens almindelige Videnskabsfond og de under Statens teknisk-videnskabelige Fond hørende tre kommissioner, der ophæves ved nærværende lovforslag, jfr. bemærkningerne til forslaget § 1.

Statens almindelige Videnskabsfond har siden oprettelsen i 1952 foretaget uddeling af hovedparten af de til rådighed værende midler pr. 1. april. Det har derfor været praksis at indkalde ansøgninger pr. 31. december samt at foretage en bedømmelse af materialet i månederne februar og marts. Det er derfor fundet hensigtsmæssigt, at hoveduddelingen for finansåret 1968-69 af bevillinger i henhold til ansøgninger, indkaldt pr. 31. december 1967, også i finansåret 1968-69 foretages af fondets kommissioner og bestyrelse.

Under hensyn hertil samt til det ønskelige i — i det hele — at give Statens almindelige Videnskabsfond en rimelig afviklingsperiode, har regeringen fundet det rigtigst først at lade loven træde i kraft den 1. oktober 1968.

For finansåret 1968-69 (perioden 1. oktober 1968-31. marts 1969) foreslår man, at der stilles et beløb på i alt 1,2 mill. kr. til rådighed for forskningsrådene, fordelt med 1 mill. kr. til iværksættelse af presserende opgaver og 0,2 mill. kr. til dækning af udgifter til sekretariat m. v.

For finansåret 1968-69 vil der herefter i alt være 15,2 mill. kr. til rådighed til de af nærværende lovforslag omfattede forskningsformål, fordelt som følger:

Statens almindelige Videnskabsfond	13 mill. kr.
Statens teknisk-videnskabelige Fond	1 — -
Forskningsrådene	1,2 — -
	15,2 — kr.

Det forudsættes tillige, at de tre kommissioner under Statens teknisk-videnskabelige Fond, der ophæves ved nærværende lovforslag, på sædvanlig måde fordeler ovennævnte bevilling på ca. 1 mill. kr., der på forslag til finanslov for finansåret 1968-69 er søgt stillet til kommissionernes rådighed.

Undervisningsministeriet kan i princippet tiltræde, at der under hensyn til de forskningsrådene tillagte opgaver finder en væsentlig forøgelse sted af bevillingerne til forskningsformål. Man har dog i den nuværende situation ikke anset det for muligt at imødekomme FFUs bevillingsforslag fuldt ud, men foreslår, at der for de kommende to finansår stilles nedenstående beløb til rådighed for forskningsrådene:

Finansåret 1969-70	24 mill. kr.
Finansåret 1970-71	33 — -

De angivne beløb omfatter udgifter til sekretariatet og eventuelle honorarer til rådernes og centraludvalgets medlemmer.

Forslagets gennemførelse vil ikke medføre administrative merudgifter for undervisningsministeriets departement.

En oversigt over bevillinger til de 3 eksisterende fonde i finansårene 1961-62 til 1967-68 incl., er medtaget som bilag 2.

Bemærkninger til lovforslagets enkelte bestemmelser.

Til § 1.

De foreslåede forskningsråd må sammen med Danmarks teknisk-videnskabelige Forskningsråd og Statens teknisk-videnskabelige Fond, som forudsættes opretholdt i henhold til lov nr. 243 af 10. juni 1960, antages at kunne dække alle forskningsområder. 3 kommissioner under Statens teknisk-videnskabelige Fond, nemlig kommissionen for de tekniske hjælpe- og grænsevidenskaber, kommissi-

onen for jordbrugets industrier og kommissionen for erhvervsøkonomi, vil kunne ophæves som følge af oprettelsen af forskningsrådene for naturvidenskaberne, samfundsvidenskaberne og jordbrugs- og veterinærvidenskaberne.

Til § 2.

Stk. 1. Under nr. 3 omtales den fondsopgave, som hidtil i første række har været udført af Statens almindelige Videnskabsfond, og som fremtidig skal ligge hos forskningsrådene. Paragraffens øvrige bestemmelser indeholder således en beskrivelse af de nye opgaver, der rækker ud over disse bevilligende funktioner, nemlig den rådgivende, den initiativtagende og den samordnende virksomhed. Forskningsrådene er ikke begrænset til at varetage grundforskningens interesser, men der bør netop ved den nye ordning skabes et sådant grundlag for forskningsrådenes virksomhed og en sådan kontakt til alle sider, at sammenhængen mellem grundforskningen og den anvendte forskning belyses, og at forskningsrådenes indsats kan ske under hensyn til en sådan helhedsbedømmelse.

Angående de enkelte til forskningsrådene henlagte opgaver skal følgende bemærkes:

ad nr. 1 og nr. 2.

Ved varetagelsen af den alment rådgivende opgave, der påhviler FFU, bør FFU i vid udstrækning kunne bygge på forskningsrådenes rådgivende virksomhed og den af forskningsrådene gennemførte kortlægning af den eksisterende forskning. Det enkelte forskningsråd må ved dets rådgivning lægge vægt på de omstændigheder, der tjener til fremme af dets specifikke område, medens det er FFUs opgave at anlægge en helhedsbedømmelse. Som omtalt nedenfor under bemærkningerne til § 4 har det foreslåede Forskningsrådenes Centraludvalg først og fremmest en koordinerende opgave og kan ikke betragtes som et forskningsrådene overordnet organ, der skulle kunne korrigere forskningsrådenes indstillinger. Det er vigtigt, at de besluttende myndigheder gøres bekendt med de synspunkter, som det enkelte forskningsråd ønsker fremmet. FFU bør holdes løbende orienteret om forskningsrådenes indstilling, og i mere principielle sager bør FFUs udtalelse indhentes. Man har ikke ment, at det vil være rigtigt at lade FFU fungere som et fast gennemgangsled for rådernes indstillinger til de besluttende myndigheder. Dette kunne medføre, at FFU i for høj grad blev identificeret med forskningsrådene, således at man i det lange løb kunne drage FFUs stilling som et uafhængigt rådgivende organ, der skal bedømme forskningen i en større sammenhæng, i tvivl.

ad nr. 3.

Som nævnt er de her givne beføjelser en fortsættelse af de normale fondsfunktioner, der hidtil i første række har været varetaget af Statens almindelige Videnskabsfond og — for så vidt angår støtten til dansk videnskab i forbindelse med mellemfolkelig forskning — af Rask-Ørsted Fondet. Man har ikke, før man har indvundet flere erfaringer, ment at kunne foreslå ændringer i de bestemmelser, der regulerer Rask-Ørsted Fondets organisation og funktioner. Det er imidlertid klart, at forskningsrådene må have frihed til også at interessere sig for de områder, som er dette fonds centrale arbejdsopgave.

Til behandling af indsendte ansøgninger vil det kunne blive nødvendigt at nedsætte særlige ad hoc udvalg, der eventuelt vil kunne suppleres med sagkyndige, hentede uden for rådets egen kreds.

ad nr. 4.

Ved denne bestemmelse foreslås der givet forskningsrådene beføjelse til at tage initiativ til gennemførelse af påtrængende forskningsopgavers løsning. I de almindelige bemærkninger er det i maj 1965 af Forskningsudvalget for natur- og lægevidenskab afgivne forslag om en omdannelse af to af kommissionerne under Statens almindelige Videnskabsfond nævnt. I dette forslag anføres, at det inden for særlige forskningsområder kan vise sig nødvendigt at oprette selvstændige forskningsinstitutioner, enten fordi det pågældende forskningsområde ikke har tilstrækkelig tilknytning til de bestående højere læreanstalters virksomhed, eller fordi forskningsopgaverne mest effektivt løses ved samarbejde mellem forskere fra forskellige forskningsområder. Det anføres endvidere i forslaget, at nye forskningsområder, der endnu ikke er inddraget i læreanstalternes undervisning, og hvis permanente karakter man ikke kan bedømme med sikkerhed, med fordel vil kunne oprettes uden for læreanstalterne og eventuelt — når deres udvikling gør det naturligt — overføres til disse. Som eksempel nævnes oprettelse af særlige forskningslaboratorier inden for områder, der erfaringsmæssigt vanskeligt kan dyrkes ved en bestående læreanstalt, etablering af videnskabelige arbejdsgrupper inden for læreanstalter og institutioner samt i særlige tilfælde oprettelse af forskerstillinger. Denne beskrivelse af de opgaver, som forskningsrådene bør tage initiativ til i kraft af de bevillinger, der stilles til deres rådighed, har fuldt ud kunnet tiltrædes af FFU. Disse opgaver vil lægge et stort ansvar på forskningsrådene. Medens det på den ene side er nødvendigt at sikre den fornødne offentlige og parlamentariske kontrol med forskningsrådenes virksomhed, må det på den anden side

anses for et meget afgørende princip, at der tilstås rådene den videst mulige frihed til selv at disponere inden for de givne bevillingsrammer. Det vil derfor hverken være rimeligt eller hensigtsmæssigt på forhånd at fastsætte en øvre udgiftsgrænse for projekter, som forskningsrådene kunne iværksætte på egen hånd, d. v. s. uden forelæggelse for ministeriet.

Såfremt et projekt skønnes at blive af mere permanent karakter, må det være iværksat på en sådan måde, at det i givet fald kan bringes til opmærksomhed, uden at bevillingsmyndighedernes stilling rent praktisk er foregribet.

Hensynet til det offentlige interesse i at følge med i forskningsrådenes arbejde bør søges tilgodeset ved en aktiv debat om de årlige beretninger fra rådene og fra FFU, der vil kunne kommentere rådernes beretninger, ligesom det forudsættes, at forskningsrådenes budgetter — i så vid udstrækning som muligt — indeholder konkrete oplysninger om de planer, der påtænkes ført ud i livet ved forskningsrådenes eget initiativ i kraft af de foreslåede bevillinger. Forskningsrådenes budgetter skal i øvrigt drøftes i centraludvalget og bør også forelægges FFU til udtalelse. Dette materiale kan danne grundlag for en drøftelse i det kontaktudvalg mellem politikere og forskere, der er nedsat af folketinget, og resultaterne af forskningsrådenes varigere arbejdsopgaver vil derved kunne følges år for år af det offentlige.

Et krav om en helt gennemført budgetlægning for forskningsrådenes egne arbejdsopgaver er dog utilrådelig, da det som tidligere nævnt er af betydning, at uforudsete, men påtrængende behov i en vis udstrækning kan imødekommes uden forsinkelser. For fondsopgavernes vedkommende kan de naturligvis ikke budgetlægges i samme forstand, men man må tage det behov, der i det forløbne år har manifesteret sig, i betragtning.

ad nr. 5.

En forudsætning for denne meget betydningsfulde samordning er også den tidligere nævnte nødvendige brede indsigt i det pågældende forskningsområde. Det er derfor væsentligt ved sammensætningen af de enkelte forskningsråd at søge sikret, at alle områdets hovedafsnit samt forskningens brugere inden for området er repræsenteret i det enkelte forskningsråd.

Stk. 2. Det for fondene fulgte princip, at bevilningerne gives som rådighedssummer, hvoraf uforbrugte beløb kan overføres til senere anvendelse, er af mange grunde væsentligt og bør også være gældende for forskningsrådenes virksomhed. Under de

almindelige bemærkninger har man berørt de vanskeligheder, som den gældende bevillingsprocedure medfører, og som kun kan overvindes ved at give en udstrakt finansiel frihed inden for en bestemt ramme. Muligheden for at overføre besparede beløb er et væsentligt led i denne frihed, idet en fortabelse af uforbrugte bevillinger kan friste til et mindre begrundet forbrug, ligesom det ofte vil være praktisk at kunne reservere beløb til anvendelse i det følgende finansår, når påtrængende og omfattende forskningsopgaver er under forberedelse, men endnu ikke så vidt fremskredne, at et forbrug kan finde sted inden for det finansår, for hvilket bevillingen er givet.

Til § 3.

Man har ikke ment at burde fastsætte bestemmelser om forskningsrådenes endelige sammensætning i loven, da det må imødeses, at forholdene fra tid til anden kan kræve ændringer, som bør kunne gennemføres uden lovændringer. Man har derimod anset det for rimeligt, at der i loven gives bestemmelser om forskernes repræsentation i rådene, samt at de højere undervisningsinstitutioners indflydelse lovsikres. Under hensyn til rådernes funktion som rådgivende og initiativtagende inden for hele forskningsområdet er det af afgørende betydning, at andre end forskere kan få sæde i rådene, hvorved man blandt andet kan etablere den fornødne kontakt med den pågældende forsknings brugerinteresser — hvad enten de er repræsenteret af det offentlige eller erhvervslivet. Det er i § 6 forudsat, at undervisningsministeren fastsætter nærmere bestemmelse om rådernes sammensætning.

Det er hensigten at anmode de indstillende organer om at indstille det dobbelte af det antal medlemmer, hvormed de skal være repræsenteret i rådene, således at ministeriet ved forskningsrådenes sammensætning kan sikre en ligelig repræsentation af de forskellige fagområder i de enkelte forskningsråd. Det er endvidere tanken, at undervisningsministeren skal kunne udpege et antal medlemmer uden forudgående indstilling.

Forskningsrådenes medlemmer skal beskikkes for en bestemt periode, men for at bevare kontinuiteten vil der dels være adgang til genbeskikkelse for én periode, dels blive fastsat en turnusordning, hvorefter et vist antal medlemmer årligt afgår efter tur.

Til § 4.

Ved Danmarks teknisk-videnskabelige Forskningsråds, Statens teknisk-videnskabelige Fonds, Atomenergikommissionens og Rask-Ørsted Fondets repræsentation i centraludvalget har man ment at kunne opnå den fornødne koordina-

tion mellem de nye forskningsråd og de væsentligste, allerede eksisterende forskningsorganer, der har rådgivende og/eller bevilgende funktioner. Man har ikke herved overset, at betydningsfulde forskningsområder varetages af andre offentlige eller private organer, f. eks. Forsvarets Forskningsråd, Socialforskningsrådet, Landbrugets Samråd for Forskning og Forsøg, Åndssvageforsorgens forskningsudvalg og mange andre, men dels har flere af disse organer et specifikt sigte, dels vil de antagelig i et vist omfang kunne blive repræsenteret i det pågældende forskningsråd selv. En repræsentation i centraludvalget af alle sådanne organer ville vanskeliggøre udvalgets arbejde.

Udviklingen kan dog gøre det ønskeligt at udvide repræsentationen i centraludvalget med andre forskningsorganisationer end de i paragraffen nævnte, og der bør derfor være adgang hertil for undervisningsministeren, der også bør have mulighed for f. eks. at indsætte offentlige styrelser i centraludvalget.

Til § 5.

Som nævnt under bemærkningerne til § 2 er centraludvalget ikke et forskningsrådene overordnet organ, der vil kunne tilsidesætte de af forskningsrådene truffne beslutninger. Af praktiske grunde, herunder ikke mindst af hensyn til de i øvrigt eksisterende forskningsinstitutioner og -organer, er det imidlertid nødvendigt, at sager af fælles interesse kan behandles i et organ, hvor alle forskningsrådene er repræsenteret. Det vil også være naturligt, at de årlige budgetforslag drøftes i et sådant organ.

Under drøftelsen af budgettet bør det i nr. 3 nævnte hensyn til de enkelte forskningsråds grænseområder og de områder, der berører flere forskningsråd, varetages af centraludvalget. De årlige bevillinger bør dog gives til de enkelte forskningsråd og ikke til centraludvalget, der ikke bør have beføjelse til bindende for forskningsrådene at fordele en samlet bevilling.

Det følger heraf, at centraludvalget bl. a. skal virke som koordinerende organ — også udadtil — for forskningsrådene og dermed for de forskerinteresser, der er repræsenteret i de enkelte råd. Oprettelsen af et centraludvalg med de ovenfor nævnte opgaver, der kun omfatter de fem foreslåede forskningsråd, vil imidlertid på ingen måde kunne overflødig gøre FFUs fortsatte beståen. Som omtalt ovenfor under punkt 3 i de almindelige bemærkninger er FFUs hovedopgave at rådgive regering og folketing med henblik på statens indsats på forskningsområdet som helhed, d. v. s. også inden for det teknisk-videnskabelige forskningsområde m. v., og indsatsens fordeling på de forskellige forsknings-

felter, hvilken opgave ikke vil kunne løses af centraludvalget.

Til § 7.

Stk. 2. Lov nr. 215 af 7. juni 1952 om oprettelse af Statens almindelige Videnskabsfond, der foreslås ophævet, er med senere ændringer optaget som bilag 1.

Undervisningsministeren foreslås bemyndiget til at fastsætte nærmere bestemmelser om en afviklingsordning for Statens almindelige Videnskabsfond.

Stk. 3. Under hensyn til, at man med denne lov på væsentlig måde ændrer organisationsstrukturen for dansk forskning, har man anset det for nødvendigt forholdsvis hurtigt at have mulighed for at foretage sådanne ændringer, som de første års erfaringer måtte gøre ønskelige. Spørgsmålet om Rask-Ørsted Fondets fortsatte virksomhed bør ved samme lejlighed tages op til overvejelse ud fra de indhøstede erfaringer vedrørende arbejdsopgavernes fordeling på henholdsvis fondet og forskningsrådene.

Bilag 1.

Lov nr. 215 af 7. juni 1952 om oprettelse af Statens almindelige Videnskabsfond¹⁾ som ændret ved lov nr. 146 af 23. maj 1958²⁾, lov nr. 171 af 29. april 1960³⁾, lov nr. 204 af 16. juni 1962⁴⁾ og lov nr. 81 af 10. marts 1966⁵⁾.

§ 1. Til fremhjælpning af dansk videnskabelig forskning, navnlig på grundvidenskabernes område, oprettes et fond under navnet „Statens almindelige Videnskabsfond“, der stilles under en særlig bestyrelse, jfr. § 2.

Stk. 2. Midlerne til fondets virksomhed bevilges på de årlige finanslove. Hvad der af denne bevilling ikke måtte blive brugt i det enkelte år, henlægges til senere anvendelse i samme øjemed.

§ 2. De nærmere bestemmelser om forvaltningen af det i § 1 nævnte fond, herunder om bestyrelsens sammensætning, om fondets virksomhed og om bestyrelsens regnskabsaflæggelse m. m., fastsættes ved kongelig anordning.

§ 3. Denne lov træder i kraft straks med virkning fra 1. april 1952.

1) Rigsdagstidende 1951-52: Folket. sp. 1996, 2262, 4480, 4544; landst. sp. 1131, 1150, 1157; till. A. sp. 3705; till. B. sp. 1347; till. C. sp. 1505, 1603.

2) Folketingstidende 1957-58 sp. 2380, 2651, 3968, 4124; till. A. sp. 1185; till. B. sp. 673; till. C. sp. 333.

3) Folketingstidende 1959-60 sp. 3216, 3752, 4707, 4809; till. A. sp. 2985; till. B. sp. 827; till. C. sp. 709.

4) Folketingstidende 1961-62 sp. 1954, 2378, 5128, 5189; till. A. sp. 813; till. B. 1079; till. C. sp. 657.

5) Folketingstidende 1965-66 sp. 2800, 3372, 3445, 3503; till. A. sp. 1187; till. C. sp. 199.

§1 Fremsatte lovforslag (undt. finans- og tillægsbev.lovforslag).

Bilag 2.

**Oversigt over bevillinger til de eksisterende forskningsfonde i finansårene 1961-62
til 1967-68 incl.**

	61-62	62-63	63-64	64-65	65-66	66-67	67-68
Statens alm. Videnskabsfond	3,5	6,0	6,0	6,0	6,0	9,5	11,4
Rask-Ørsted Fondet	0,75	0,75	0,75	0,75	1,1	1,5	1,65
Statens teknisk-videnskabelige Fond	1,5	2,0	3,0	3,0	3,2	3,7	4,2